

DOI: 10.33766/2786-9156.106.2.178-189

УДК: 343.122

Ткаченко І. М., кандидат юридичних наук, викладач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ (м. Київ, Україна)

e-mail: kachur00ira@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0144-0708>

ЗАГРОЗА (НЕБЕЗПЕКА) ЗАПОДІЯННЯ ШКОДИ ЯК ОЗНАКА ПОТЕРПІЛОЇ ОСОБИ

У статті досліджено питання визнання особи потерпілою у випадку заподіяння їй не лише реальної шкоди, але й у разі створення небезпеки чи загрози її заподіяння. Враховано положення чинного Кримінального кодексу України, проекту нового Кримінального кодексу України, національної судової практики.

Встановлено відсутність єдності в поглядах вчених на загрозу чи небезпеку заподіяння шкоди (нині вона розглядається як різновид шкоди, завданої кримінальним правопорушенням чи суспільно-небезпечного наслідку, спричиненого цим деліктом, або як складова такої шкоди чи суспільно-небезпечного наслідку).

Розглянуто базові положення про «делікт небезпеки» – діяння, які створюють потенційну небезпеку чи загрозу об'єктам кримінально-правової охорони, а тому визнаються суспільно небезпечними та кримінально-протиправними.

Встановлено, що загроза/небезпека спричинення шкоди – різновид суспільно-небезпечного наслідку чи шкоди, які стосуються реальної можливості спричинення істотних суспільно-небезпечних наслідків чи настання істотної шкоди.

Створення небезпеки по своїй суті аналогічне створенню загрози, тобто фактично це терміни, які позначають одне й теж кримінально-правове поняття. Кожне кримінальне правопорушення завдає певну шкоду, однак його ознакою визнається лише окремі її види, на що вказує зміст диспозиції статті. Це пов'язано як із доцільністю, так і можливістю її відшкодування.

Аргументовано, що потерпіла особа у кримінально-правовому значенні буде у випадках як реального заподіяння шкоди, так і створення небезпеки чи загрози її заподіяння, однак у випадках, коли про таку небезпеку чи загрозу безпосередньо зазначено в диспозиції статті Особливої частини КК України.

Ключові слова: потерпілий, кримінальне правопорушення, «делікти небезпеки», шкода, суспільно небезпечні наслідки, загроза, небезпека, довілля, об'єктивна сторона кримінального правопорушення.

Постановка проблеми. Невід'ємною ознакою потерпілої особи є заподіяння їй шкоди. Безумовно, шкода найбільш поширений, однак не єдиний, суспільно-небезпечний наслідок, який обумовлює появу потерпілої особи. У статтях КК України, які визначають підстави кримінальної відповідальності за злочини і кримінальні проступки, зазначається не лише про реальну шкоду, але й про такі категорії як «загроза», «небезпека» та «погроза» її спричинення. Тому

важливо з'ясувати чи можна особу визнавати потерпілою у випадку висловлення щодо неї погрози, а також спричинення їй загрози чи небезпеки настання шкоди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення особи потерпілого у кримінальному праві здійснювали такі вчені, як: В. С. Батиргареева, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Л. П. Брич, А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, Є. В. Лашук, А. А. Музика, М. І. Панов, Т. І. Присяжнюк, А. В. Савченко, М. В. Сенаторов, П. П. Сердюк, Є. В. Фесенко, А. М. Яценко та ін. Водночас питання загрози та небезпеки заподіяння шкоди досліджено також у роботах Н. О. Антонюк, П. С. Берзіна, Ю. Б. Бурачинської.

Незважаючи на це, чимало проблемних питань у цій сфері залишилися нерозв'язаними, зокрема дискусійними залишаються питання визнання особи потерпілою у випадку спричинення їй загрози чи небезпеки заподіяння шкоди.

Формулювання цілей. Метою статті є з'ясування базових положень про загрозу (небезпеку) заподіяння шкоди в контексті кримінально-правового розуміння потерпілої особи.

Виклад основного матеріалу. У більшості складів кримінальних правопорушень кримінально-правовий статус потерпілої особи пов'язаний із заподіянням їй шкоди. Фактично йдеться лише про одну, однак найбільшу частину кримінально-правових норм-заборон в Особливій частині КК України.

У другій частині кримінально-правових заборон безпосередньо зазначено про загрозу заподіяння шкоди в результаті вчинення кримінальних правопорушень. Ідеться, зокрема, про загрозу для життя і здоров'я людей (ч. 3 ст. 204 КК України), загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків (ч. 1 ст. 272, ч. 1 ст. 273, ч. 1 ст. 274, ч. 1 ст. 275, ч. 1 ст. 283, ч. 1 ст. 326, ч. 1 ст. 327 КК України).

У третій частині кримінально-правових норм вказано на створення небезпеки заподіяння шкоди. Як приклад, можна назвати небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч. 1 ст. 239, ч. 1 ст. 239-1, ч. 1, 2 ст. 240, ч. 1 ст. 241, ч. 1 ст. 242 КК України).

У четвертій частині статей Особливої частини КК України криміналізовано погрози. Наприклад, у ст. 129 КК України встановлено кримінальну відповідальність за погрозу вбивством, у ст. 195 КК України – за погрозу знищення майна, у ст. 266 КК України – за погрозу вчинити викрадання або використати радіоактивні матеріали.

Аналізуючи дефініції потерпілої особи, можна зробити висновок, що погляди вчених з приводу створення небезпеки чи загрози спричинення шкоди неоднозначні.

Більшість науковців потерпілими особами визнають тих, яким заподіяно шкоду чи створено загрозу/небезпеку її завдання, зокрема А. А. Музика та Є. В. Лашук зазначають про завдання істотної шкоди (чи створення загрози її заподіяння) [1, с. 82-83], О. О. Дудоров – про заподіяння шкоди (фізичної, майно-

вої, моральної, організаційної, політичної тощо) або створення загрози заподіяння такої шкоди [2, с. 161], М. В. Сенаторов – про заподіяння шкоди або створення загрози такої [3, с. 60].

А. А. Вознюк та Д. В. Каменський за результатами дослідження потерпілого від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 384 КК України та аналізу положень проекту КК України прийшли до висновків, що потерпілим є передусім той, кому завдано шкоди або створено загрозу чи висловлено погрозу її завдання [4, с. 148]. Тому не випадково А. А. Музика та Є. В. Лашук пропонують три варіанти розвитку подій, за яких людину можна визнати потерпілим від злочину, а саме:

1. З приводу людини вчиняється злочин і при цьому їй завдається істотна шкода (чи створюється загроза її заподіяння). Це, зокрема, вбивства і тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості.

2. Злочин вчиняється з приводу певної людини (істотна шкода їй при цьому не завдається і не створюється загроза заподіяння такої шкоди). Наприклад, експлуатація дитини, яка не досягла віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування, шляхом використання її праці (ч. 1 ст. 150 КК України); у разі, якщо такі дії спричинили істотну шкоду для здоров'я, фізичного розвитку або освітнього рівня дитини, вони кваліфікуються за ч. 2 цієї статті. Так само, істотна шкода не є обов'язковою ознакою складу насильницького донорства (ст. 144 КК України), якщо вилучення крові у людини вчиняється шляхом обману.

3. Людині завдається істотна шкода (чи створюється загроза її заподіяння), однак злочин вчиняється не з приводу цієї людини. Цей варіант стосується складів злочинів проти власності (наприклад, крадіжка – ст. 185 КК України, ненасильницький грабіж – ч. 1, 3, 4, 5 ст. 186, шахрайство – ст. 190 КК України), якщо предметом посягання є приватне майно фізичної особи; інші приклади: обман покушців та замовників – ст. 225 КК України, використання опіки чи піклування з корисливою метою на шкоду підопічному (зайняття житлової площі, використання майна тощо) – ст. 167 КК України [1, с. 83-84].

Водночас А. В. Савченко зазначає лише про безпосереднє заподіяння моральної, фізичної або майнової шкоди [5, с. 98]. Натомість В. С. Ковальський узагалі не виокремлює шкоду чи створення загрози/небезпеки її завдання в дефініції потерпілої особи [6, с. 176]. У зв'язку з цим постає логічне питання про те, чи потрібно виділяти загрозу чи небезпеку заподіяння шкоди як кримінально-правову ознаку потерпілої особи та в яких випадках?

У частині кримінально караних діянь виокремлення потерпілої особи відбувається через вказівку як на реальну шкоду, так і загрозу чи небезпеку її заподіяння. Наприклад, у ч. 1 ст. 194-1 КК України йдеться про умисне пошкодження або руйнування об'єктів електроенергетики, якщо ці дії призвели або могли призвести до порушення нормальної роботи цих об'єктів, або спричинили небезпеку для життя людей. Можливість порушення роботи об'єкта електроенергетики можна розглядати як загрозу чи небезпеку спричинення шкоди

юридичній особі. Небезпека для життя людей фактично є загрозою заподіяння їм смерті.

Загроза чи небезпека спричинення реальної шкоди потерпілій особі виникає на стадії незакінченого кримінального правопорушення. Водночас, як відомо у випадку замаху на кримінальне правопорушення, особа може визнаватися потерпілою як у кримінально-правовій, так і в кримінальній процесуальній площині.

М. В. Сенаторов слушно наголошує, що, з огляду на існування кримінальної відповідальності за вчинення незакінченого злочину (ст. 16 КК України), можна стверджувати, що закон охороняє блага, права та інтереси соціальних суб'єктів не тільки від заподіяння їм реальної шкоди, але й від загрози такої [3, с. 59].

О. О. Дудоров вказівку на загрозу заподіяння шкоди у визначенні потерпілого від злочину вважає виправданою, оскільки у випадку вчинення стосовно людини незакінченого злочину шкода останній фактично може бути і не заподіяна (наприклад, особа не вишила призначений для неї напій з отрутою, а вилила його) [7, с. 57].

Важливо з'ясувати таке питання: загроза чи небезпека заподіяння шкоди – це різновид шкоди, її складова чи самостійна кримінально-правова категорія? Учені висловлюють різні думки з цього приводу. На переконання М. В. Сенаторова, законодавець вважає, що створення умов для заподіяння шкоди, спричинення шкоди неповною мірою, тобто порушення безпеки тих чи інших охоронюваних благ, прав та інтересів теж є суспільно небезпечною шкодою [3, с. 59]. О. О. Дудоров наголошує, що потерпілому від злочину, як носієві охоронюваних кримінальним законом відносин, завжди заподіюється шкода – реальна або потенційна (у випадку вчинення незакінченого злочину) [7, с. 57].

Як відомо, шкода від кримінального правопорушення є його суспільно небезпечним наслідком, тому в контексті пізнання загрози чи небезпеки заподіяння шкоди варто звернути увагу й на суспільно небезпечні наслідки.

На переконання М. І. Бажанова, можливість настання наслідків – це самостійний, своєрідний (особливого роду) наслідок, зазначений у законі як ознака об'єктивної сторони низки злочинів [8, с. 474]. Подібним чином розмірковують й інші вчені. Є. В. Фесенко з цього приводу зазначає, що у випадку небезпеки заподіяння певної шкоди тим чи тим благам йдеться про своєрідний наслідок цього діяння [9, с. 116-117]. О. О. Дудоров також зауважує, що своєрідним суспільно небезпечним наслідком є підстави вважати саму собою реальну можливість настання тяжких наслідків, яка передбачена в деяких нормах чинного КК як ознака закінченого складу злочину (зокрема, ст. ст. 239, 240, 267, 272–277, 326 КК України) [7, с. 173].

Натомість В. В. Сухонос прийшов до висновку, що, залежно від характеру й обсягу шкоди, заподіяної діянням об'єкту, суспільно небезпечні наслідки можуть бути поділені на наслідки у вигляді реальної шкоди і наслідки у вигляді створення загрози (небезпеки) заподіяння такої шкоди [10, с. 52].

Відмежує суспільно небезпечний наслідок від небезпеки настання певних наслідків і Т. М. Данилюк у контексті визначення матеріальних складів кримінальних правопорушень [11, с. 9-10].

Таким чином, *загроза чи небезпека заподіяння шкоди в теорії кримінального права розглядається в таких значеннях: 1) як різновид шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, чи суспільно-небезпечного наслідку, спричиненого цим деліктом; 2) як складова такої шкоди чи суспільно небезпечного наслідку.*

У теорії кримінального права делікти в результаті вчинення яких не заподіюється реальна шкода, а лише створюється загроза чи небезпека її завдання йменуються «*деліктами небезпеки*». Такі діяння створюють потенційну небезпеку чи загрозу об'єктам кримінально-правової охорони, а тому визнаються суспільно небезпечними та кримінально протиправними.

О. О. Дудоров дійшов висновку, що делікти поставлення в небезпеку («делікти створення небезпеки») спричиняють об'єкту кримінально-правової охорони, принаймні, організаційну шкоду. Законодавець, криміналізуючи делікти поставлення в небезпеку, не обмежується в таких випадках вказівкою на порушення спеціальних правил, вочевидь, для того щоб уникнути формального підходу при кримінально-правовій оцінці вказаних порушень без урахування ступеню небезпеки, створеної ними для охоронюваних законом відносин [2, с. 173].

Н. О. Антонюк, характеризуючи делікти поставлення в небезпеку, наголошує, що сама поведінка чи стан винного вже сам собою є небезпечними безвідносно до настання реальної шкоди, однак за умови створення небезпеки заподіяння такої шкоди. Саме закріплення кримінальної відповідальності за такі посягання має на меті забезпечити належну диференціацію кримінальної відповідальності за різні форми суспільно небезпечної поведінки, які не проявляються в реальному заподіянні шкоди [12, с. 288].

Таким чином, потреба в існуванні таких деліктів обумовлена, зокрема, необхідністю максимального кримінально-правового захисту потерпілих у випадках, коли в результаті суспільно небезпечних дій суб'єкта кримінального правопорушення не настала реальна шкода, однак виникла потенційна небезпека (загроза) її настання. Тобто, делікти створення небезпеки спрямовані на убезпечення потерпілого від реального заподіяння йому шкоди.

Потреба віднесення загрози чи небезпеки заподіяння шкоди до суспільно небезпечних наслідків, за спостереженнями Є. В. Фесенка, обумовлена тим, що небезпека наслідків означає якісно новий стан, що настав у реальній дійсності, за якого з'явилися реальні, цілком конкретні дії, сили, здатні заподіяти шкоду об'єктові [9, с. 116-117].

Ю. Б. Бурачинська зауважує, що механізм заподіяння шкоди об'єктам кримінально-правової охорони в деліктах створення небезпеки полягає в тому, що особа вчиняє певне суспільно небезпечне діяння, внаслідок чого спричинює виникнення певних умов, сукупність яких під дією певних чинників або ж за відсутності втручання інших осіб у подальшому за нормального розвитку подій спричинила б заподіяння істотної шкоди для певного об'єкта кримінально-правової охорони. Однак унаслідок того, що діяння винного за своїм характером є таким, що не здатне спричинити реальну істотну шкоду, то істотна шкода не

заподіюється, а лише створюється небезпека для об'єкта кримінально-правової охорони [13, с. 147-148].

Є. В. Фесенко наголошує, що реальність загрози настання наслідків визнається «фіксованим за часом і простором станом розвитку подій на момент порушення правил безпеки, подальший розвиток яких без втручання інших осіб чи випадкових обставин закономірно призвів би до настання тяжких наслідків» [9, с. 116-117].

Реальність загрози заподіяння шкоди яскраво демонструє О. О. Дудоров на прикладі ч. 1 ст. 239 КК України. На переконання вченого, злочин, передбачений ч. 1 ст. 239 КК, визнається закінченим з того моменту, коли забруднення або псування земель створило небезпеку для життя, здоров'я людей або для довкілля. Загроза заподіяння шкоди має бути реальною, очевидною, а негативні наслідки (загибель хоча б однієї людини або зараження її епідемічним чи інфекційним захворюванням, зниження тривалості життя або імунного захисту людей, відхилення в розвитку людей тощо) не настають, лише завдяки своєчасно вжитим заходам або в силу інших обставин, які не залежать від волі винної особи [2, с. 173-174].

Як бачимо, учені, характеризуючи загрозу/небезпеку спричинення шкоди, акцентують увагу на реальній можливості настання суспільно небезпечних наслідків чи спричинення шкоди. Тобто, загроза/небезпека спричинення шкоди – це різновид суспільно небезпечного наслідку чи шкоди, які стосуються реальної можливості спричинення істотних суспільно небезпечних наслідків чи настання істотної шкоди.

Важливо зазначити, що створення небезпеки по своїй суті аналогічне створенню загрози, тобто фактично це терміни, що позначають одне й те ж кримінально-правове поняття. На підтвердження цієї тези М. І. Бажанов встановив, що вчені вважають загрозу настання наслідків і небезпеку чи можливість їх настання одним і тим самим, а саме реальною можливістю настання наслідків. Її називають по-різному: реальною, конкретною, актуальною, але суть від цього не змінюється; у всіх випадках є така можливість, яка в цій ситуації наближається до реального настання наслідку, робить його настання максимально ймовірним [8, с. 473]. Не випадково П. С. Берзін «деліктам створення небезпеки» визнає як ті, що створюють загрозу, так і ті, що створюють небезпеку реального заподіяння шкоди (настання наслідків). Як приклади таких складів злочинів, він називає склади деліктів, передбачені ч. 1 ст. 239, ч. 1 ст. 241, ч. 1 ст. 243, ч. 1 ст. 244, ч. 1 ст. 253, ч. 1 ст. 276, ч. 1 ст. 277, ч. 1 ст. 279, ч. 1 ст. 281, ч. 1 ст. 282, ч. 1 ст. 283, ч. 1 ст. 292 КК України [14, с. 261].

Тому правильно делікти небезпеки відносити до кримінальних правопорушень із матеріальним складом. Таку позицію підтримують, зокрема, М. І. Бажанов [8, с. 474], П. С. Берзін [14, с. 261], Т. М. Данилюк [11, с. 9-10] тощо. До речі, Т. М. Данилюк матеріальними складами вважає як ті, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони яких кримінальний закон визнає конкретний суспільно небезпечний наслідок, так і ті, де такою ознакою визнається небезпека настання певних наслідків [11, с. 9-10].

Кожне кримінальне правопорушення завдає певну шкоду, однак ознакою кримінального правопорушення визнається лише певні її види, на що вказує

зміст диспозиції статті. Це пов'язано як із доцільністю, так і можливістю її відшуккування. Мова може йти, наприклад, про шкоду суспільству чи державі. З огляду на це, не будь-яка загроза чи небезпека об'єкту кримінально-правової охорони повинні визнаватися суспільно небезпечними наслідками. Має рацію Є. В. Фесенко в тому, що коли загроза спричинення шкоди цінностям, що утворюють об'єкт злочинів, була потенційною, спеціально (поряд із діянням) в законі не зазначеною, відносити її до злочинного наслідку, як до ознаки об'єктивної сторони складу злочину, немає підстав [9, с. 116-117].

Водночас є категорія деліктів із формальним складом, які створюють небезпеку або загрозу, однак в диспозиції статті про це нічого не зазначено. Висновок про наявність загрози чи небезпеки можна зробити на підставі логічного тлумачення положень кримінально-правової норми. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 238 КК України, злочином визнається приховування або умисне перекручення службовою особою відомостей про екологічний, у тому числі радіаційний, стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ, а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою. Водночас, у ч. 2 цієї статті встановлено підстави кримінальної відповідальності за ті самі діяння, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки. Аналіз цих положень дає підстави стверджувати, що вказані дії службової особи, передбачені ч. 1 ст. 238 КК України, створюють небезпеку/загрозу спричинення шкоди (наприклад, у виді загибелі людей чи інших тяжких наслідків). Учені слушно зауважують, що, внаслідок вчинення цього діяння, виникає реальна загроза заподіяння істотної шкоди здоров'ю населення, рослинному і тваринному світу [15, с. 126].

Однак про таку загрозу нічого не зазначено в диспозиції статті. До речі, тут порушена логіка. Видається, що якщо в ч. 2 певної статті йдеться про настання певної шкоди, то в першій її частині варто було б зазначити про загрозу або небезпеку заподіяння такої шкоди.

З іншого боку, може бути заподіяна реальна шкода здоров'ю такої особи, яка, однак, не відноситься до наслідків, визначених у ч. 2 ст. 238 КК України (не спричинено загибелі людей чи інших тяжких наслідків). За таких обставин у кримінальному провадженні особу можуть визнати потерпілою. Тому виникає запитання: чи має така особа кримінально-правовий статус потерпілої?

Аналогічна ситуація й у інших деліктах, які створюють небезпеку/загрозу спричинення шкоди, однак вона не визначена в диспозиції статті (частини статті) як обов'язковий суспільно небезпечний наслідок. До них можна також віднести переміщення будь-яким способом за межі зони відчуження чи зони безумовного (обов'язкового) відселення без надання передбаченого законом дозволу або проведення дозиметричного контролю продуктів харчування рослинного і тваринного походження, промислової або іншої продукції, тварин, риби, рослин або будь-яких інших об'єктів (ч. 1 ст. 267-1 КК України), придбання з метою використання або збуту об'єктів, визначених у частині першій цієї статті,

якщо факт їх походження із зони відчуження чи зони безумовного (обов'язкового) відселення задалегідь відомий винній особі (ч. 2 ст. 267-1 КК України), незаконне перевезення на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин (ч. 1 ст. 269 КК України), здійснення професійної діяльності членом екіпажу або обслуговування повітряного руху диспетчером управління повітряним рухом (диспетчером служби руху) у стані алкогольного сп'яніння або під впливом наркотичних чи психотропних речовин (ст. 276-1 КК України).

Безумовно, такі діяння створюють небезпеку спричинення шкоди. Наприклад, вивчення судової практики за ст. 267-1 КК України свідчить про те, що громадяни із зони відчуження чи зони безумовного (обов'язкового) відселення без надання передбаченого законом дозволу або проведення дозиметричного контролю намагаються вивезти лісові ягоди [16], гриби [17], горіхи [18], металеві вироби [19]. Зазначені предмети кримінального правопорушення планувалося використовувати як для власних потреб, так і збути. Відтак, указаними діями порушники наражають на небезпеку як себе, так й інших осіб.

Водночас, зазначені склади кримінальних правопорушень, у яких відсутні згадки про небезпеку чи загрозу заподіяння шкоди, хоча фактично така небезпека чи загроза випливає з тлумачення їх змісту, не належать до деліктів створення небезпеки. Тому виникає питання, чи можна особу в таких складах визнавати потерпілою. Видається, що в подібних випадках особа варто визнавати потерпілою в кримінально-правовій площині лише в разі заподіяння їй реальної шкоди, а не створення загрози чи небезпеки їй завдання.

Висновки. З огляду на вищевикладене, підсумуємо.

1. У теорії кримінального права не досягнуто єдності в поглядах вчених на загрозу чи небезпеку заподіяння шкоди. Нині вона розглядається в таких значеннях: 1) як різновид шкоди, завданої кримінальним правопорушенням чи суспільно-небезпечного наслідку, спричиненого цим деліктом; 2) як складова такої шкоди чи суспільно-небезпечного наслідку.

2. Діяння, які створюють потенційну небезпеку чи загрозу об'єктам кримінально-правової охорони, а тому визнаються суспільно-небезпечними та кримінально-протиправними, іменують «деліктами безпеки». Потреба в їх існуванні обумовлена, зокрема, необхідністю максимального кримінально-правового захисту потерпілих у випадках, коли в результаті суспільно-небезпечних дій суб'єкта кримінального правопорушення не настала реальна шкода, однак виникла потенційна небезпека (загроза) її настання. Тобто, делікти створення небезпеки спрямовані на убезпечення потерпілого від реального заподіяння йому шкоди.

3. Загроза/небезпека спричинення шкоди – різновид суспільно-небезпечного наслідку чи шкоди, які стосуються реальної можливості спричинення істотних суспільно-небезпечних наслідків чи настання істотної шкоди.

4. Створення небезпеки по своїй суті аналогічне створенню загрози, тобто фактично це терміни, які позначають одне й те ж кримінально-правове поняття.

5. Кожне кримінальне правопорушення завдає певну шкоду, однак його ознакою визнаються лише окремі її види, на що вказує зміст диспозиції статті.

Це пов'язано як із доцільністю, так і можливістю її відшкодування. Склади кримінальних правопорушень, у яких відсутні згадки про небезпеку чи загрозу заподіяння шкоди, хоча фактично така небезпека чи загроза впливає з тлумачення їх змісту, не належать до деліктів створення небезпеки. Видається, що в таких випадках особу варто визнавати потерпілою у кримінально-правовій площині лише в разі заподіяння їй реальної шкоди, а не створення загрози чи небезпеки її завдання.

6. Потерпіла особа у кримінально-правовому значенні буде у випадках як реального заподіяння шкоди, так і створення небезпеки чи загрози її заподіяння, однак у випадках коли про таку небезпеку чи загрозу безпосередньо зазначено в диспозиції статті Особливої частини КК України.

У подальшому слід дослідити інші кримінально-правові ознаки потерпілої особи, зокрема пов'язані з різновидами шкоди чи загрози (небезпеки) її завдання.

Використані джерела:

1. Музика А. А., Лащук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія. Київ : Паливода А. В., 2011. С. 82-83.

2. Дудоров О. О. Кримінальне право : навч. посібник / О. О. Дудоров, М. І. Хавронюк. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.

3. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві / За наук. ред. В. І. Борисова. Харків : Право, 2006. 208 с.

4. Вознюк А. А., Каменський Д. В. Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2023. Т. 34 (73), № 6. С. 147–154.

5. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько, О. О. Дудоров та ін.]; за ред. М. І. Мельника, В. А. Климента. 5-ге вид., переробл. та доповн. Київ : Атіка, 2009. 408 с.

6. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В. О. Навроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 712 с.

7. Дудоров О. О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). Київ : Ваіте, 2017. 872 с.

8. Бажанов М. І. Вибрані праці / Упоряд. В. І. Тютюгін, А. А. Байда, Є. В. Харитонова, Є. В. Шевченка; відп. ред. В. Я. Тацій. Харків: Право, 2012. 1244 с.

9. Фесенко Є. В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони : дис. доктора юрид. наук : спец 12.00.08. Київ, 2004. 444 с.

10. Сухонос В. В. Склад злочину: закон, теорія та практика : монографія / В. В. Сухонос, В. В. Сухонос (мол.). Суми: Університетська книга, 2018. 200 с.

11. Данилюк Т. М. Теоретико-прикладні проблеми встановлення моменту закінчення злочину : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2009. 20 с.

12. Антонюк Н. О. Фактична помилка та поставлення в небезпеку в ході диференціації кримінальної відповідальності за незакінчений злочин. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 286–290. DOI : <https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2020.57>.

13. Бурачинська Ю. Б. Поняття «створення небезпеки» у кримінальному праві України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 4. С. 135–149.

14. Берзін П. С. Злочинні наслідки: поняття, основні різновиди, кримінально-правове значення : монографія. Київ: Дакор, 2009. 736 с.

15. Злочини проти довкілля: кримінально-правова характеристика : практ. посіб. МВС України. Луганський держ. ун-т внутр справ ім. Е. О. Дідоренка; За ред. О. О. Дудорова. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. 616 с.

16. Вирок Іванківського районного суду Київської області від 10 грудня 2020 року у справі № 366/2098/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/93440135>.

17. Вирок Іванківського районного суду Київської області від 18 березня 2024 року у справі № 366/1660/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/11770443.7>

18. Вирок Іванківського районного суду Київської області від 6 березня 2024 року у справі № 366/369/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/117458737>.

19. Вирок Іванківського районного суду Київської області від 2 червня 2020 року у справі № 366/619/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/89566122>.

References:

1. Muzyka, A. A., Lashchuk, Ye. V. (2011). *Predmet zlochynu: teoretychni osnovy piznannia* : monohrafiia. Kyiv : Palyvoda A. V. [in Ukrainian].

2. Dudorov, O. O., Khavroniuk, M. I. (2014). *Kryminalne pravo : navch. posibnyk*. Kyiv : Vaite. [in Ukrainian].

3. Senatorov, M. V. (2006). *Poterpilyi vid zlochynu v kryminalnomu pravi* / V. I. Borysova (Eds.). Kharkiv: Pravo. [in Ukrainian].

4. Vozniuk, A. A., Kamenskyi, D. V. (2023). *Vvedennia v omanu sudu abo inshoho upovnovazhenoho orhanu: aktualni pytannia kryminalnoi vidpovidalnosti. Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Yurydychni nauky – Scholarly notes of V. I. Vernadsky Tavri National University. Series: Legal Sciences*, 34 (73), 6, 147-154. [in Ukrainian].

5. Aleksandrov, Yu. V., Antypov, V. I., Volodko, M. V., Dudorov, O. O. et al. (2009). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna : pidruchnyk* / M. I. Melnyk, V. A. Klyment (Eds.). 5-te vyd., pererobl. ta dopovn. Kyiv : Atika. [in Ukrainian].

6. Navrotskiy, V. O. (2013). *Ukrainske kryminalne pravo. Zahalna chastyna : pidruchnyk*. Kyiv : Yurinkom Inter. [in Ukrainian].

7. Dudorov, O. O. (2017). *Kryminalne pravo: teoriia i praktyka (vybrani pratsi)*. Kyiv : Vaite. [in Ukrainian].

8. Bazhanov, M. Y. (2012). *Vybrani pratsi* / V. Y. Tiutiuhin, A. A. Baida, E.V. Kharptonova, E.V. Shevchenko; V. Ia. Tatsii (Eds.). Kharkiv : Pravo. [in Ukrainian].

9. Fesenko, Ye. V. (2004). *Zlochyny proty zdorovia naselennia ta systemy zakhodiv z yoho okhorony. Doctor's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

10. Sukhonos, V. V. (2018). *Sklad zlochynu: zakon, teoriia ta praktyka : monohrafiia.* / Sukhonos V. V., Sukhonos V. V. (mol.) (Eds.). Sumy : Universytetska knyha. [in Ukrainian].

11. Danyliuk, T. M. (2009). *Teoretyko-prykladni problemy vstanovlennia momentu zakinchennia zlochynu. Candidate's thesis*. Lviv. [in Ukrainian].

12. Antoniuk, N. O. (2020). *Faktychna pomylka ta postavlennia v nebezpeku v khodi dyferentsiatsii kryminalnoi vidpovidalnosti za nezakinchenyi zlochyh. Chasopys Kyivskoho*

universytetu prava – Journal of the Kyiv University of Law, 1, 286-290. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2020.57>. [in Ukrainian].

13. Burachynska, Yu. B. (2022). Poniattia «stvorennia nebezpeky» u kryminalnomu pravi Ukrainy. *Aktualni problemy vitchyznianoi yurysprudentsii – Actual problems of domestic jurisprudence*, 4, 135-149. [in Ukrainian].

14. Berzin, P. S. (2009). Zlochynni naslidky: poniattia, osnovni riznovydy, kryminalno-pravove znachennia : monohrafiia. Kyiv : Dakor. [in Ukrainian].

15. Dudorov, O. O. (2014). Zlochyny proty dovkillia: kryminalno-pravova kharakterystyka : Prakt. posib. *MVS Ukrainy Luhanskyi derzh. un-t vnutr sprav im. E. O. Didorenka*. Luhansk : RVV LDUVS im. E.O. Didorenka. [in Ukrainian].

16. Vyrok Ivankivskoho raionnoho sudu Kyivskoi oblasti vid 10 hrudnia 2020 roku u spravi № 366/2098/20. (2020). *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen – Unified state register of court decisions*. N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93440135>. [in Ukrainian].

17. Vyrok Ivankivskoho raionnoho sudu Kyivskoi oblasti vid 18 bereznia 2024 roku u spravi № 366/1660/20. (2024). *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen – Unified state register of court decisions*. N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117704437>. [in Ukrainian].

18. Vyrok Ivankivskoho raionnoho sudu Kyivskoi oblasti vid vid 6 bereznia 2024 roku u spravi № 366/369/24. (2024). *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen – Unified state register of court decisions*. N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117458737>. [in Ukrainian].

19. Vyrok Ivankivskoho raionnoho sudu Kyivskoi oblasti vid 2 chervnia 2020 roku u spravi № 366/619/20. (2020). *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen – Unified state register of court decisions*. N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89566122>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 06.05.2024

Tkachenko I., Candidate of Sciences in Jurisprudence, Lecturer of Criminal Law Department, National Academy of Internal Affairs (Kyiv, Ukraine)

THREAT (DANGER) OF HARM AS AN ELEMENT OF A CRIME VICTIM

The article examines the issue of recognizing a person as a victim in case of causing him not only real damage, but also in case of creating a danger or threatening to cause it. Provisions of the current Criminal Code of Ukraine, the project of new Criminal Code of Ukraine, national judicial practice are taken into account.

The lack of unity in the views of scientists on the threat or danger of harm was established (currently it is considered as a type of harm caused by a criminal offense or a socially dangerous consequence caused by this delict or as a component of such harm or a socially dangerous consequence).

The basic provisions on the “delict of danger” are considered – actions that create a potential danger or threat to the objects of criminal law protection, and therefore are recognized as socially dangerous and criminally illegal.

It has been established that the threat/danger of harm is a type of socially dangerous consequence or harm which relates to the real possibility of causing substantial so-

cially dangerous consequences or substantial harm. Creating a danger is essentially similar to creating a threat, i.e., in fact, those are terms that denote the same criminal law concept. Each criminal offense causes certain harm, but only certain types of harm are recognized as its feature, as indicated by the content of the article's disposition. This is due to both the expediency and the possibility of compensation.

It has been argued that a victim in the criminal law sense will be a person in cases of both actual harm and creation of a danger or threat of harm, but only in those cases where such danger or threat is directly mentioned in the disposition of the article of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: victim, criminal offense, "torts of danger", harm, socially dangerous consequences, threat, danger, environment, objective side of a criminal offense.

DOI: 10.33766/2786-9156.106.2.189-201

УДК: 343.35

Янівський В. М., аспірант кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця, Україна)

e-mail: v.yanivskyi@donnu.edu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

НЕСВОЄЧАСНЕ (Ч. 1 СТ. 172-6 КУпАП) ТА УМИСНЕ НЕПОДАННЯ ДЕКЛАРАЦІЇ (СТ. 366-3 КК УКРАЇНИ): ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ, ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У статті здійснено спробу вирішення проблеми розмежування правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення та ст. 366-3 Кримінального кодексу України, за результатами чого були зроблено науково обґрунтовані рекомендації щодо вдосконалення відповідних положень чинного кримінального та адміністративного законодавства і практики їх застосування.

Зокрема, аргументовано, що на сьогодні чи не єдиним критерієм, який дозволяє розмежувати відповідні різновиди порушень фінансового контролю, є 10-денний строк з дня отримання особою відповідного повідомлення НАЗК про неподання декларації: у разі якщо суб'єкт подасть декларацію протягом цього терміну, то він має бути підданий адміністративній відповідальності; якщо ж суб'єкт декларування і після цього повідомлення не подасть декларацію, то його дії мають визнаватися кримінально протиправним умисним неподанням декларації.

Водночас доводиться, що пропонувані критерії розмежування, по-перше, є «вимушеним» та неочевидним, а по-друге, що впливає з попереднього, через це далеко не завжди враховується на практиці. Зважаючи на це, наводяться потенційні законодавчі способи вирішення позначеної проблеми, з-поміж яких оптимальним називається декриміналізація умисного неподання декларації та наступне виключення з Кримінального кодексу України ст. 366-3. За таких умов будь-яке несвоєчасне подання декларації буде отримувати правову оцінку з посиленням саме на ч. 1 ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення.